

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І.І.МЕЧНИКОВА
Факультет психології і соціальної роботи
Кафедра соціальної і прикладної психології

В.І. Подшивалкіна

**БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНИХ
МЕТОДІВ**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ДИСЦИПЛІНИ ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
*для здобувачів спеціальності 053 « Психологія»
третього (доктор філософії) рівня вищої освіти*

ОДЕСА
ОНУ
2021

УДК 159.9.018:929(076)
П449

Рецензенти:

Т.П. Чернявська – доктор психологічних наук, професор кафедри диференціальної та спеціальної психології ФПСП ОНУ імені І.І.Мечникова

М.Ф. Будіянський – кандидат психологічних наук, професор кафедри соціальної і прикладної психології ФПСП ОНУ імені І.І.Мечникова

*Рекомендовано до друку вченою радою
Факультету психології та соціальної роботи ОНУ імені І. І. Мечникова
Протокол № 6 від 21 квітня 2021р*

Подшивалкіна В.І.

П449 «Біографічний метод в системі психологічних методів»: метод. рек. до дисципліни циклу професійної підготовки для здобувачів спеціальності 053 «Психологія» третього (доктор філософії) рівня вищої освіти/ В.І.Подшивалкіна; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т психології та соціальної роботи. – Одеса : ОНУ, 2021. – 30 с.

Методичні рекомендації до дисципліни “ Біографічний метод в системі психологічних методів” спрямовані на створення оптимальних умов для засвоєння здобувачами третього рівня вищої освіти (доктор філософії) особливостей використання біографічного методу – один з сучасних якісних методів психологічного дослідження розвиток якого тісно пов’язаний зі становленням постнекласичної методології у психології та активним розвитком психологічної практики. Надаються перелік тем, питання для самоконтролю та семінарських занять.

Розраховано для здобувачів третього рівня вищої освіти другого року навчання факультету психології і соціальної роботи ОНУ імені І. І. Мечникова спеціальності 053 «Психологія».

УДК 159.9.018:929(076)
П449

© Подшивалкіна В.І., 2021
© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2021

Зміст

Вступ.....	4
Мета та завдання.....	4
Зміст навчальної дисципліни.....	6
Семінарські заняття та самостійна робота здобувача.....	7
Оцінювання роботи здобувача.....	10
Методичне забезпечення.....	10
Рекомендована література.....	10
Питання для підготовки до заліку.....	13
Додатки: Матеріали для самостійної роботи здобувача.....	15
Додаток 1. Теми рефератів за вибором.....	16
Додаток 2. Інформаційні листи до дисципліни.....	16
Інформаційний лист 1. Історичний нарис розвитку біографічного методу...16	
Інформаційний лист 2. Біографічний метод: сфери застосування.....	21
Інформаційний лист 3 Життєвий шлях і біографія особистості.....	24
Інформаційний лист 4. Життєписи і методологічні проблеми їх аналізу.....	26

Вступ

На сучасному етапі розвитку психології у зв'язку з розробкою теорії індивідуальності та системними дослідженнями психічного розвитку творчої особистості особлива увага науковців зосереджена на біографічному методі. Розвиток біографічного методу пов'язують з іменами Ш. Бюлер, Ф. Гальтона, Г. Олпорта, Н. Поланськи, Р. та Дж. Кеттела, У. Лера, Г. Томета інших зарубіжних дослідників, а також вітчизняних: Б.Г. Ананьєва, Л.І. Анциферової, Є.Ю. Коржової, А.А. Кроника, Н.А. Логінової, Г.Ю. Мошкової, В.В. Нуркової, Н.А. Рибникова, В.А. Роменця, С.Л. Рубінштейна та ін. У пошуках відповідей на такі актуальні питання, як закономірності розвитку індивіда протягом життя, природа життєвого шляху, соціальна життєдіяльність та життєтворчість особистості, відображення структури біографії у самосвідомості суб'єкта життя, психологічний час особистості у біографічному масштабі, психологами запропоновані нові засоби виміру біографічних феноменів: каузометрія, багатофакторний статистично-біографічний аналіз, контент-аналіз продуктів діяльності тощо.

Біографічний метод – один з сучасних якісних методів психологічного дослідження розвиток якого тісно пов'язаний зі становленням постнекласичної методології у психології та активним розвитком психологічної практики.

Методичні рекомендації до дисципліни “ Біографічний метод в системі психологічних методів” спрямовані на те, щоб зорієнтувати здобувача у її змісті та допомогти у її засвоєнні.

Мета та завдання

В організаційному плані дисципліна “ Біографічний метод в системі психологічних методів” складається з 3 кредитів ЄКТС або 90 годин та 2 змістових модулів. Передбачено 16 годин лекційних, 14 семінарських та 60 годин самостійної роботи. Форма контролю процесу засвоєння змісту дисципліни є залік.

Авторка курсу має особистісний досвід використання цього методу у дослідженні професійної кар'єри інженерів, досвід керівництва кандидатськими дисертаціями, що були присвячені проблемам вертикальної та горизонтальної кар'єри, методичним особливостям понятійного апарату цього методу та також має відповідні особистісні наукові публікації, що відображені у списку наданою до курсу літератури.

Головна мета дисципліни “ Біографічний метод в системі психологічних методів” полягає у створенні умов для засвоєння здобувачами самостійного використання біографічного методу у психологічних дослідженнях.

Завдання дисципліни:

- оволодіння здобувачами фундаментальними поняттями і принципами якісного аналізу психологічних явищ і процесів;

- вивчення особливостей біографічного методу та вимог до його використання у психології

- оволодіння здобувачами етичними, правовими та професійними стандартами біографічних досліджень.

Згідно з освітньо-науковою програмою підготовки «доктора філософії» за спеціальністю 053 « психологія» в ОНУ імені І.І.Мечникова процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

ІК - Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі психології, в тому числі професійної та/або дослідницько- інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних психологічних знань та/або професійної практики

ЗК 4 - Знання предметної області та розуміння професійної діяльності за спеціальністю.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач третього освітнього рівня демонструвати наступні результати навчання:

ПРН 8 Володіти комунікативними навичками, доступно і аргументовано

представляти результати досліджень проблем психологічної теорії та практики, брати участь у фахових дискусіях.

ПРН 11 Працювати над власним розвитком та вдосконаленням, визначати свої професійні можливості та виявляти прагнення до підвищення професійної кваліфікації та професійної мобільності.

ПРН 13 Виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження.

Методичні вказівки до дисципліни спрямовані на формування загального уявлення про зміст навчальної дисципліни, про завдання для підготовки до семінарів та самостійної роботи а також містять інформаційні листи для попереднього знайомства з основними темами.

Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Методологічні та методичні проблеми використання біографічного методу в психології

Тема 1. Історія й основні напрямки біографічних досліджень. Життєвий шлях людини і його біографія. Повсякденна і біографічна свідомість. Соціальний час і час життя.

Тема 2. Біографія як поле психологічної інформації. Біографічні події. Життєві обставини. Багатофазність життєвого шляху людини. Типологія життєвих описів. Структура життєвого досвіду.

Тема 3. Методи аналізу біографій: метод ілюстрації, метод аналізу змісту, статистичний метод, типологічний метод, метод дослідження семантичних полів, нарративний аналіз.

Змістовний модуль 2. Етичні, правові та професійні стандарти біографічних досліджень

Тема 1 Сфери застосування біографічного методу в психології.

Переваги й обмеження біографічного методу.

Тема 2. Етичні та професійні стандарти біографічних досліджень

Тема 3. Правові вимоги щодо збору та використанню біографічних даних

Семінарські заняття та самостійна робота здобувача

Семінарське заняття 1. Історія й основні напрямки біографічних досліджень

На основі аналізу однієї з робіт за вибором підготувати та представити презентацію 5-7 слайдів щодо історії біографічного методу з точки зору розкриття проблеми, яку досліджує здобувач.

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. СПб.: Питер, 2001. -288 с. - (Серия «Мастера психологии»).
2. Логинова Н. А. Психобиографический метод исследований и коррекции личности.- Алма-Ата, 2001.- 175 с
3. Голубович И. В. Биография: силуэт на фоне Humanities (методология анализа в социогуманитарном знании). — Одесса: ФЛП Фридман, 2008. — 372 с.
4. Биографический метод (ред. Е. Мещеркина, В. Семенова).- М., ИСАН, 1994
5. Валиевский А. Л. Основания биографики. Киев: Наукова думка, 1993. — 110 с.
6. Степанов С. С. Век психологии: имена и судьбы. М.: Эксмо, 2002. - 592 с.

Семінарське заняття 2. Повсякденна і біографічна свідомість

На основі аналізу однієї з робіт за вибором (не більш 3 сторінок тексту) підготувати та представити есе (не більш 2 сторінок) щодо особливостей біографічної свідомості з точки зору розкриття проблеми, яку досліджує здобувач.

1. Нуркова В.В. Свершенное продолжается: Психология автобиографической памяти личности. М.: Изд-во УРАО, 2000.
2. Бурлачук Л. Ф. Психология жизненных ситуаций : учеб. пособие / Л. Ф. Бурлачук, Е. Ю. Коржова. – М. : Рос. пед. агентство, 1998. – 263 с.
3. Жизнь как творчество. Киев: Наукова думка, 1985. - 300 с.
4. Степанян В.Н. Предсмертные слова знаменитых людей.- М.: Зебра Е, 2005. – 446 с.

Семінарське заняття 3. Біографія як поле психологічної інформації. Біографічні події.

На основі аналізу однієї з робіт за вибором (не більш 3 сторінок тексту) підготувати та представити есе (не більш 2 сторінок) з описом особистих

біографічних подій, які мали значення щодо вибору теми особистого психологічного дослідження.

1. Гордієнко В.І. Психологія особистості в біографіях, подіях, портретах : навчальний посібник / В. Гордієнко, Л. Копець. — Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. — 303 с.
2. Коржова Е. Ю. Психологическое познание судьбы человека / Е. Ю. Коржова. - СПб.: РГПУ им. А. И. Герцена: Союз, 2002. - 334 с.
3. Природа ребенка в зеркале автобиографии: учебное пособие / ред. Б. М. Бим - Бад, О. Е. Кошелева. - М. : УРАО, 1998. - 432 с.
4. Дружинин В. Н. Варианты жизни: Очерки экзистенциальной психологии. — М.: ПЕР СЕ; СПб.: ИМАТОН-М, 2000. — 135 с.

Семінарське заняття 4. Багатофазність життєвого шляху людини.

На основі аналізу однієї з робіт за вибором (не більш 3 сторінок тексту) підготувати та представити біографічне есе (не більш 2 сторінок тексту) «Мій професійний шлях: успіх та невдачі »

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегии жизни. - М.: Мысль, 1991. 299 с.
2. Абульханова-Славская К.А., Березина Т.Н. Время личности и время жизни /К.А. Абульханова-Славская, Т.Н. Березина. СПб.: Алетейя, 2001. - 304 с.
3. Карпинский К.В. Психология жизненного пути личности /К.В. Карпинский. Гродно, 2002. - 167 с.
4. Климчук В.О., Мойсієнко Я.В. Життєвий шлях творчої особистості: принципи біографічного дослідження // Соціальна психологія. — 2007. — №6. — С. 32-44.

Семінарське заняття 5. Структура життєвого досвіду.

На основі аналізу однієї з робіт за вибором (не більш 3 сторінок тексту) підготувати та представити біографічне есе (не більш 2 сторінок тексту) «Особливості мого особистого життєвого досвіду».

1. Фридман Д., Комбс Д. Конструирование иных реальностей: Истории и рассказы как терапия. - М.: Класс, 2001. 368 с.
2. Хеннингсен Ю. Автобиография и педагогика. М.:Изд-во УРАО, 2000. 184 с. 25.
3. Лактионов А. Н. Координаты индивидуального опыта. — Харьков: 2010 — 366с.
4. Цветаева Н. Биографические нарративы советской эпохи // Социологический журнал. 2000. №1/2. С.150-163
5. Дружинин В. Н. Варианты жизни: Очерки экзистенциальной психологии. — М.: ПЕР СЕ; СПб.: ИМАТОН-М, 2000. — 135 с.

Семінарське заняття 6. Методи аналізу біографій.

На основі аналізу однієї з робіт за вибором (не більш 3 сторінок тексту) підготувати та представити аналіз власного біографічного есе використовуючи одним з методів аналізу.

1. Кроник А.А., Ахмеров Р.А. Каузометрия: методы самопознания, психодиагностики и психотерапии в психологии жизненного. - М.: Смысл, 2003 – 285 с.
2. Соловьев Г. Е. Личность. Биография. Судьба. Методики биографического исследования личности: учебное пособие по спецкурсу / Г. Е. Соловьев. - Ижевск: Издательский Дом «Удмуртский университет», 2002. - 59 с.
3. Проблемы психологической герменевтики /Под ред. Н.В. Чепелевой – К.:Издательство Национального педагогического университета им. Н.П. Драгоманова, 2009. – 382 с.
4. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы // Вопросы философии. – 2000. – №3 – С. 29-42
5. Климчук В.О., Мойсієнко Я.В. Життєвий шлях творчої особистості:
6. принципи біографічного дослідження // Соціальна психологія. – 2007. – №6. –С. 32-44.

Семінарське заняття 7. Етичні та професійні стандарти біографічних досліджень

На основі аналізу однієї з робіт за вибором (не більш 3 сторінок тексту) обґрунтувати особливості етичних та професійних стандартів біографічних досліджень

1. Подшивалкина В.И К вопросу об особенностях взаимодействия исследователя и информанта при проведении психологического интервью // Наука і освіта. 2008. № 8-9 – Одесса, 2008.- С. 93-95
2. Вацлавик П. Конструктивизм и психотерапия //Вопросы психологии. - 2001. - № 5.

Самостійна робота здобувача включає

- підготовку реферату з ключових тем курсу
- розробка програми біографічного дослідження
- підготовка з питань заліку

Оцінювання роботи здобувача

Розподіл балів, які отримують здобувачі

Поточне тестування та самостійна робота						Сума балів
Змістовий модуль №1			Змістовий модуль № 2			
T1	T2	T3	T1	T2	T3	100
10	20	20	10	20	20	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	A	зараховано
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення

1. Подшивалкіна, В. І. Авторська програма спецкурсу "Біографічний метод та особливості його застосування у психології"/ В. Подшивалкіна// Психологія і суспільство. – 2004. – №3. – С.126-128.
2. Подшивалкіна В.И К вопросу об особенностях взаимодействия исследователя и информанта при проведении психологического интервью // Наука і освіта. 2008. № 8-9 – Одеса, 2008.- С. 93-95
3. Подшивалкіна В.І. Особливості автобіографічних описів // Curriculum vitae. Біографічний метод у гуманітарному знання./ - Одеса, 2009.- С. 28-35
4. Подшивалкіна В.И Методологические проблемы анализа биографических самоописаний// //Філософські пошуки. Вип. 17- 18. — Л; О.: ІФЛІС-ЛФС "Cogito": Вид-во "Центр Європи", 2004. с.520-526

Рекомендована література

Основна

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегии жизни. - М.: Мысль, 1991. 299 с.

2. Абульханова-Славская К.А., Березина Т.Н. Время личности и время жизни /К.А. Абульханова-Славская, Т.Н. Березина. СПб.: Алетейя, 2001. - 304 с.
3. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. — СПб.: Питер, 2001. 272 с. - (Серия «Мастера психологии»).
4. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. СПб.: Питер, 2001. -288 с. - (Серия «Мастера психологии»).
5. Логинова Н. А. Психобиографический метод исследований и коррекции личности.- Алма-Ата, 2001.- 175 с
6. Нуркова В.В. Свершенное продолжается: Психология автобиографической памяти личности. М.: Изд-во УРАО, 2000.
7. Голубович И. В. Биография: силуэт на фоне Humanities (методология анализа в социогуманитарном знании). — Одесса: ФЛП Фридман, 2008. — 372 с.
8. Биографический метод (ред. Е. Мещеркина, В. Семенова).- М., ИСАН, 1994
9. Коржикова Е.Ю. Методика "Психологическая автобиография" в психодиагностике жизненных ситуаций. Методическое пособие . Киев, 1994.- 109 с.
- 10.Лактионов А. Н. Координаты индивидуального опыта. – Харьков: 2010 – 366с.

Додаткова

- 11.Алексеев К.И. Метафора как объект исследования в философии и психологии // Вопросы психологии. 1996. № 2 .- С. 73-85
- 12.Бурдые П. Биографическая иллюзия. Перевод Мещеркиной Е. и комментарий. //Интеракция. Интервью. Интерпретация. №1, 2002, с. 75-84
- 13.Бурлачук Л. Ф. Психология жизненных ситуаций : учеб. пособие / Л. Ф. Бурлачук, Е. Ю. Коржова. – М. : Рос. пед. агентство, 1998. – 263 с.
- 14.Василюк Ф.Е. Психология переживания: Анализ преодоления критических ситуаций /Ф.Е. Василюк. М.: Изд-во МГУ, 1984. - 200 с.
- 15.Голофаст В.Б. Многообразие биографических повествований //Социологический журнал, 1995,N 1, с.71-88.
- 16.Дружинин В. Н. Варианты жизни: Очерки экзистенциальной психологии. – М.: ПЕР СЕ; СПб.: ИМАТОН-М, 2000. – 135 с.
- 17.Жизнь как творчество. Киев: Наукова думка, 1985. - 300 с.
- 18.Нарративная психотехнологии /Чепелева Н.В., СмульсонМ.Л., ШилловськаО.М., Гуцол С.Ю.; под общ. ред. Чепелев Н.В. - М.: Главник, 2007. - 144 с.
- 19.Алексеев К.И. Метафора как объект исследования в философии и психологии // Вопросы психологии. 1996. № 2 .- С. 73-85
- 20.Харре Р. Социальная эпистимология : передача знаний посредством речи // Вопросы философии . 1992. № 9 - С.49-62

21. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы // Вопросы философии. – 2000. – №3 – С. 29-42.
22. Вацлавик П. Конструктивизм и психотерапия // Вопросы психологии. - 2001. - № 5.
23. Жорняк Е.С. Нарративная терапия: от дебатов к диалогу // Журнал практической психологии и психоанализа. - 2001. - № 4.
24. Калмыкова Е.С., Мергенталер Э. Нарратив в психотерапии: рассказы пациентов о личной истории // Психологический журнал. - 1998. - Т.19. - № 5. - С. 97-103.
25. Биографический метод: История, методология, практика / под ред. Е. Ю. Мещеркиной, В. В. Семеновой. – М.: Инт социологии РАН, 1994. 148 с.
26. Валевский А. Л. Основания биографики. Киев: Наукова думка, 1993. — 110 с.
27. Гаврилина Л. К. Кризисы взрослой жизни: моменты роста / Л. К. Гаврилина, В. М. Бызова. - СПб. : Речь, 2010. - 221 с.
28. Головаха Е.И., Кроник А.А. Психологическое время личности. Киев: Наукова думка, 1984. 207 с.
29. Гордієнко В.І. Психологія особистості в біографіях, подіях, портретах : навчальний посібник / В. Гордієнко, Л. Копець. — Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. — 303 с.
30. Коржова Е. Ю. Психологическое познание судьбы человека / Е. Ю. Коржова. - СПб.: РГПУ им. А. И. Герцена: Союз, 2002. - 334 с.
31. Кроник А.А., Ахмеров Р.А. Каузометрия: методы самопознания, психодиагностики и психотерапии в психологии жизненного. - М.: Смысл, 2003 – 285 с.
32. Климчук В.О., Мойсієнко Я.В. Життєвий шлях творчої особистості:
33. принципи біографічного дослідження // Соціальна психологія. – 2007. – №6. – С. 32-44.
34. Логинова Н.А. Психобиографический метод исследования и коррекции личности: Учебное пособие. – Алматы: Казак университет, 2001 – 172 с.
11. Логинова Н.О. Психология жизненного самоосуществления /Н.О. Логинова. М.: Изд-во СГУ, 2009. - 279 с.
35. Нуркова В. В. Свершенное продолжается: Психология автобиографической памяти личности. М.: Изд-во УРАО, 2000. – 320 с.
- 36.. - Ижевск: Издательский Дом «Удмуртский университет», 2002. - 59 с.
37. Карпинский К.В. Психология жизненного пути личности /К.В. Карпинский. Гродно, 2002. - 167 с.
38. Мещеркина Е.Ю. Жизненный путь и биография: преемственность социологических категорий // Социс, № 7, 2002, с.61-67
39. Подшивалкіна В.І. З приводу застосування якісних методів у соціології, або Який досвід ми вивчаємо? // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2008. №4.- С.197-206
40. Природа ребенка в зеркале автобиографии: учебное пособие / ред. Б. М. Бим - Бад, О. Е. Кошелева. - М. : УРАО, 1998. - 432 с.

41. Проблемы психологической герменевтики /Под ред. Н.В. Чепелевой – К.:Издательство Национального педагогического университета им. Н.П. Драгоманова, 2009. – 382 с.
42. Рождественская Е. Ю. Биографический метод в социологии / Е. Ю. Рождественская. Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики». - М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2012. - 381 с.
43. Соловьев Г. Е. Личность. Биография. Судьба. Методики биографического исследования личности: учебное пособие по спецкурсу / Г. Е. Соловьев
44. Степанов С. С. Век психологии: имена и судьбы. М.: Эксмо, 2002. - 592 с.
20. Степанян В.Н. Предсмертные слова знаменитых людей.- М.: Зебра Е, 2005. – 446 с.
45. Томпсон П. История жизни и анализ социальных изменений // Вопросы социологии, 1993, N ½. С.129-138.
46. Фернхем А., Хейвен П. Личность та социальное поведение. — СПб.: Питер, 2001. — 368 с. — (Серия «Мастера психологии»)
47. Фридман Д., Комбс Д. Конструирование иных реальностей: Истории и рассказы как терапия. - М.: Класс, 2001. 368 с.
48. Хеннингсен Ю. Автобиография и педагогика. М.:Изд-во УРАО, 2000. 184 с.
25. Цветаева Н. Биографические нарративы советской эпохи // Социологический журнал. 2000. №1/2. С.150-163
49. Шувалов А.В. Безумные грани таланта: Энциклопедия патографий.- М.: АСТ, Астрель, Люкс, 2004.- 1212 с.

Електронні інформаційні ресурси

- http://www.spbgik.ru/upload/file/kaf/fis/kaf_fno/kyu_schirina_voss_giz_put_i_tvor_nasl_zab_muz.pdf
- <https://cyberleninka.ru/article/n/evolyutsiya-biograficheskogo-metoda-osobennosti-provedeniya-online-intervyu>
- <https://cyberleninka.ru/article/n/o-biograficheskome-metode-i-ego-primenenii-v-sotsiologii-molodezhi>

Питання для підготовки до заліку

1. Біографічний аналіз та його принципи.
2. Концепція біографічного аналізу. Характеристика біографічних методів.
3. Біографія та її виміри.
4. Понятійний апарат біографічного аналізу.
5. Біографічні кризи та їх ознаки.
6. Історія біографічного аналізу в гуманітарних науках.
7. Біографія в історичній науці. Історичні портрети.
8. Біографія в історії філософії. Автобіографії в філософії.
9. Психологія мемуарного жанру.

10. Мемуарні джерела та їх значення для психології.
11. Біографічний аналіз в літературознавстві. Літературні портрети.
12. Біографічні дослідження письменників та поетів.
13. Біографістика як культурний рух.
14. Історія біографічного аналізу в психології.
15. Психологи біографісти.
16. М. О. Рибников та його дослідження.
17. Шарлота Бюллер як засновниця психології життєвого шляху.
18. Дослідження Шарлоти Бюллер про фази життєвого шляху.
19. Біографічний метод в творчості Гордона Олпорта.
20. Біографічні дослідження Ганса Томе.
21. Біографічний метод в психології наукової творчості.
22. Творчі автобіографії вчених та психологів.
23. Досягнення психологів біографістів.
24. Загальні моменти біографій вчених
25. Наукові дослідження біографій психологів.
26. Закономірності становлення особистості психолога.
27. Методологічні проблеми біографічного аналізу.
28. Біографічний метод у загальній, віковій, диференціальній психології.
29. Біографічний метод у вивченні характеру і таланту.
30. Психоаналіз літературних творів та біографії.
31. Техніки біографічного аналізу. Біографічна анкета. Біографічне інтерв'ю та його структура.
32. Контент-аналіз біографічних документів. Аналіз «випадків».
33. Класифікація біографічних джерел. Автобіографічні джерела.
34. Продукти діяльності як джерела біографічної інформації.
35. Види автобіографій. Повна та тематична біографія.
36. Автобіографія-хроніка, автобіографія самовиправдання, сповідь, самоаналіз.
37. Автобіографічна пам'ять, її роль, види.
38. Графічні методи відображення життєвого шляху.
39. Праксиметричні методи як засоби об'єктивації біографії.
40. Біографічний метод в прикладних областях (робота з кадрами, збір анамнезу у клініці, вивчення особистості злочинця).
41. Біографічні методи у кадровій роботі.
42. Біографічні методи в історії освіти та трудової діяльності.
43. Біографічні методи в медицині та медико-психологічній практиці.
44. Біографічний метод в воєнній психології. Життєвий шлях військових.
45. Біографічний метод в кримінології та юридичній психології.
46. Повна процедура біографічного аналізу у вивченні індивідуальності
47. Біографічні методика. Методика «Коло спілкування».
48. Методика «Події життя». Методика «Враження».
49. Методика «Цінності». Методика «Періоди щастя».
50. Методика «Перші спогади».
51. Методика «Лінії життя» (В.Н.Куніцина).

52. Концептуалізація життєвого шляху в подіях. Події в оточенні. Події вчинки. Події враження.
53. Індивідуальні варіанти пропорцій в видах подій.
- 54.. Подія життя. Види подій життя. Подієва наповненість життя.
55. Каузометрія. Мотиваційний статус події. Зв'язки подій: актуальні, потенційні, реалізовані.
56. Техніка каузометрії. Психотерапевтичний потенціал каузометрії.
57. Оптимальність організації життя. Минуле, теперішнє та майбутнє та їх оптимальне відображення в суб'єктивній картині життя.
58. Психологічний час особистості. Суб'єктивна картина життєвого шляху.
59. Процедура біографічного дослідження особистості.
60. Практичні деталі використання біографічних методів (час, об'єм даних, тематичні розділи).
61. Визначення структури особистості за допомогою біографічного аналізу. Опорні категорії аналізу.
- 62 Характеристика здорової особистості з точки зору біографічної психології. Повнота, інтенсивність, цілісність життя особистості.
63. Опрацювання біографічної інформації. Можливі еталони життя («справжнє життя»).
64. Парціальні квазіекспериментальні методика у процедурі біографічного аналізу.
- 65 . Психологічна практика на основі біографічного аналізу. Завдання практичного психолога у використанні біографічного аналізу,
66. Процедура тренінгу «Володар часу».
67. Біографічний тренінг. Ігри з часом.
68. Тренінг «Джерело життя»?
69. Особисті документи. Основні види. Створення спонтанних особистих документів (Г. Олпорт).
70. Мотивація створення спонтанних особистих документів.
71. Послідовності біографічного дослідження індивідуальності.
72. Етичні та психологічні вимоги до психолога-біографіста.
73. Поняття біографічного мислення. Роль біографічного мислення в організації людиною власного життя?
74. Біографічний тренінг.
- 75 Ефективні прийоми розвитку позитивного біографічного мислення

Матеріали для самостійної роботи здобувача

Додаток 1. Теми рефератів за вибором

1. Біографія та її виміри.
2. Понятійний апарат біографічного аналізу.
3. Біографічні кризи та їх ознаки.
4. Історія біографічного аналізу в психології.
5. М. О. Рибников та його дослідження.
6. Шарлота Бюллер як засновниця психології життєвого шляху.
7. Біографічний метод в психології наукової творчості.
8. Техніки біографічного аналізу. Біографічна анкета. Біографічне інтерв'ю та його структура.
9. Контент-аналіз біографічних документів. Аналіз «випадків».
10. Продукти діяльності як джерела біографічної інформації.
11. Техніка каузометрії. Психотерапевтичний потенціал каузометрії.
12. Процедура біографічного дослідження особистості.
13. Особисті документи. Основні види. Створення спонтанних особистих документів (Г. Оллпорт). Мотивація створення спонтанних особистих документів.
14. Концептуалізація життєвого шляху в подіях. Події в оточенні. Події вчинки. Події враження.
15. Біографічний тренінг. Ефективні прийоми розвитку позитивного біографічного мислення

Додатки 2. Інформаційні листи до дисципліни

Інформаційний лист 1. Історичний нарис розвитку біографічного методу

Інтерес до життєвих історій виник в кінці XIX століття, але перші серйозні досягнення в цій галузі сягають 20-30-х років і пов'язані з іменами Томаса і Знанецкого ("Польський селянин в Європі і Америці", 1918). На тлі процесу масової міграції в США в 10-і роки вони звернулися до аналізу внутрішнього життя польської ком'юніті. Аналізуючи життєві історії польських мігрантів, представлені в листах, комбінуючи соціальні та індивідуальні фактори, їм вдалося вийти на розгляд таких соціальних феноменів як конфлікт культур, стосунки статей, розуміння людського щастя.

Філософської основою для їх підходу, як і для всього біографічного пізнання, стало протягом символічного інтеракціонізму, який передбачає дуалізм взаємодії соціального і індивідуального, суб'єктивного і об'єктивного, усвідомлення себе та інших. Розвиваючи ці теоретичні моделі в практиці своїх досліджень, вони стверджували, що неможливо пізнання подій без інформації про суб'єктивну сторону їх протікання - їх сприйняття і осмислення учасниками процесу.

У 20-ті роки позиція Томаса і Знанецкого отримала підтримку "і розвиток в роботах Чиказької школи, в їх дослідженнях маргіналів, відхилень у поведінці, самоубійств, дослідженнях сім'ї. Однак погляди прихильників суб'єктивної соціології піддавалися жорсткій критиці з боку позитивістів за відсутність репрезентативності і валідності в їх дослідженнях; за відсутність незалежних джерел перевірки інформації особистих документів; за неправомірне використання джерел, не створених безпосередньо для наукових цілей.

Біографічний метод безпосередньо у психології пройшов чималий шлях розвитку. Перші узагальнюючі описи цього методу з'явилися у 20-х рр. XX століття у роботах російського психолога Н.А. Рибникова. У дослідженнях австрійських психологів, які очолив Ш. Бюлер, у 20-30-х рр. біографічний

метод відігравав провідну роль, у 40-х рр. Г. Оллпорт узагальнив досвід психологічної біографії. До середини ХХ століття зрідка з'являлися наукові публікації, що висвітлювали суть, достоїнства та недоліки біографічного методу. З метою з'ясування загальних закономірностей життєвого шляху дослідники використовували методи кількісної обробки біографічного матеріалу, графічні способи відображення феноменів життєвого шляху. За кордоном біографічний метод використовували засновники відомих напрямів психології: психоаналізу — З. Фрейд, персоналізму — В. Штерн, «розуміючої» психології — В. Дільтей, гуманістичної психології — А. Маслоу.

У 20-30 роках М.О.Рибніков розглядав автобіографію як психологічний документ, що документує особистість та її історію. Він розділяв спонтанні автобіографії, коли ініціатива ретроспективного погляду на власне життя належить самій особистості, та про-воковані автобіографії, коли дослідник використовує прийом спонукання піддослідного говорити про себе за визначеним планом. Такий прийом гарантує однорідність зібраного матеріалу, що дає можливість порівнювати, поєднувати, узагальнювати отримані факти тощо.

Спочатку використання біографічного методу обмежувалося ретроспективним описуванням минулих етапів життя людини або всього життєвого шляху історичних персонажів минулого. Надалі біографічний метод почав включати аналіз актуальних та припущених у майбутньому подій (майбутня автобіографія, керована фантазія, графіки життя, каузо-метрія), а також дослідження кола спілкування (додаткові біографії, лінії відносин суб'єкта).

В результаті гострої критики метод був практично дискредитований і забутий в практиці психологічних досліджень аж до 60-х років. Друге народження методу і швидке посилення його позицій пов'язано з розвитком гуманістичної і екзистенціальної психології відродженням інтересу до індивіда як активного учасника історичного процесу.

У 1965 р. під керівництвом Б.Г. Ананьєва у комплексних дослідженнях біографічний метод був використаний як засіб вивчення індивідуальності конкретних людей (студентів) у їх розвитку, що відповідало загальній генетичній та психодіагностичній спрямованості комплексних досліджень. Згідно з його задумом, біографічний матеріал біографічного експерименту зіставлявся з даними, отриманими іншими методами. Таким чином, у комплексному дослідженні біографічний метод існує у монографічному варіанті. Однак, крім вивчення «випадків», є статистичні варіанти, у яких аналізуються масові дані про життєві шляхи групи досліджуваних людей. Диференційно-психологічна і психодіагностична сфера докладання біографічного методу не єдина. На думку Б.Г. Ананьєва, в онтопсихології біографічний метод стає психологічним дослідженням соціального буття особистості. Біографічний метод дозволяє у загальному плані розглянути історію людини як частки епохи, загальні закони розгортки життєвого шляху в історичному часі, залежність фаз «кульмінації» і «фінішу» життя від «старту», вікову динаміку творчості у зв'язку з професією і епохою, відображення біографії у суб'єктивному світі людини, «продуктивність» життєвого шляху (Б.Г. Ананьєв). Б.Г. Ананьєв у відомій фундаментальній праці «Людина як предмет пізнання» помістив біографічний метод серед емпіричних в одному ряді із загальноновизнаними, такими як експериментальні, обсерваційні тощо. З точки зору дослідника, суть біографічного методу полягає у його специфічному предметі — життєвому шляху особистості. «Біографічний метод — збирання та аналіз даних про життєвий шлях людини як особистості і суб'єкта діяльності (аналіз людської документації, свідчень сучасників, продуктів діяльності самої людини тощо)». Пов'язуючи біографічний метод із здійсненням одного з двох генетичних підходів до розвитку людини, що відповідають двом основним його формам: перша форма — онтогенез, еволюція індивіда — психофізіологічного організму, друга — життєвий шлях — історія особистості у суспільстві, Б.Г. Ананьєв наголошував на існуванні поряд з онтогенетикою, спрямованою на онтогенез індивіда, генетичної

персоналістики. На думку вченого, генетична персоналістика — «теорія і метод біографічного дослідження життєвого шляху людини, основних подій, конфліктів, продуктів і цінностей, що розгортаються протягом життя людини в даних суспільно-історичних умовах». Генетична персоналістика, біографіка, якщо можна так назвати, за аналогією з онтогенетикою базується на матеріалістичному розумінні особистості як сучасниці епохи і однолітки покоління, особистості як об'єкта і суб'єкта суспільних відносин та історичного процесу, суб'єкта і об'єкта спілкування, суб'єкта суспільної поведінки — носія моральної свідомості. Особистість — історичний феномен, «тому, — зазначає Б.Г. Ананьєв, — вивчення особистості неминуче стає історичним дослідженням не тільки процесу її виховання та становлення в певних соціальних умовах, й епохи, країни, суспільного ладу, сучасників, соратників, співробітників або, навпаки, противників — у загальному, співучасників справ, часу і подій, в яких була залучена особистість. Біографічне дослідження особистості, її життєвого шляху та є своєрідним історичним дослідженням в будь-якій області знання — мистецтвознавстві, історії науки і техніки, психології і т.ін.». Вбачаючи залежність успіху у використанні біографічного методу у психології від його подальшого розвитку, Б.Г. Ананьєв вказав шляхи його вдосконалення у понятійному та операціональному аспектах. Так, феномен життєвого шляху вчений пропонував відобразити у таких поняттях, як події, обставини, соціальне середовище, власне середовище розвитку, тобто створене самим суб'єктом життя, індивідуальний спосіб життя і т.ін. Центральне поняття у цьому ряду, мабуть, — подія, точніше кажучи, значуща подія. Це факт, який суттєво змінює середовище і соціальну ситуацію розвитку, спосіб життя, структуру особистості, який стає водорозділом фаз життя. Дослідник намітив контури операціональної сторони біографічного методу — джерелознавчий аналіз, біографічна анкета, інтерв'ю, контент-аналіз, аналіз особистісних документів та інші методи. З точки зору сучасних психологів, завдяки науковим працям Б.Г. Ананьєва, біографічний метод нині переживає друге народження. Сучасна біографічна психодіагностика, яка доповнює

лабораторно-експериментальну, заснована на реконструкції цілісного індивідуального способу життя, на виявленні стійких способів взаємодії людини з обставинами макро- і мікросередовища, на виявленні комплексу фактів — життєвих показників особистісних властивостей. На думку дослідників, біографічний метод оперує даними про об'єктивні події та суб'єктивні переживання особистості у різних життєвих обставинах, на основі чого дозволяє робити висновки про характер, самосвідомість, життєву спрямованість, талант і життєвий досвід особистості. Усі ці структури належать до особистісно-біографічних і не можуть бути зрозумілі у відриві від реального життєвого шляху людини, а отже, без біографічного методу. Звертає на себе увагу різноманітність конкретних форм і цілей застосування біографічного методу: кількісна обробка опублікованих біографій видатних людей з метою типології особистостей; біографічний опитувальник, адресований сучасним вченим, творчим особисто стям з метою з'ясування загальних для них факторів розвитку; контент-аналіз літературних творів у зіставленні з біографією їх авторів; статистична обробка особистих листів однієї людини, яка виявляла структуру особистості; психологічний опис вікових фаз на основі щоденників і автобіографічних записів. На сучасному етапі розвитку психологічного знання біографічний метод у своєму найбільш повному варіанті знаходить застосування у диференціальній психології, психодіагностиці, психології творчості. Поряд із вивченням біографічних даних про конкретну людину значне місце відводиться автобіографії — життєвої історії з описом значущих в особистісному сенсі подій. Життєві історії залучаються як ілюстрації у характерології, наративній психології, психології особистості, психології розвитку та інших галузях психології. З точки зору представників системного підходу, біографічні описи сприяють постановці нових проблем, наводять на гіпотези, сприяють змістовному тлумаченню отриманих даних.

Інформаційний лист 2. Біографічний метод: сфери застосування

Центральним об'єктом біографічного дослідження є індивідуальна життя людини, пов'язана з безпосереднім оточенням - середовищем, а основними аспектами інтересу суб'єктивні уявлення індивіда у своєму житті і навколишній світ.

Конкретним джерелом для аналізу є індивідуальна біографія, Розглянута в динаміці її поетапно розвитку (від дитинства до різних стадіях дорослого існування) сукупності різних аспектів існування (сімейна, професійна, соціальна діяльність) і зіставлена з історично-культурним контекстом певної епохи.

У біографічного методу є і своє специфічне поле застосування, важкодоступних "закритих" психологічних практик.

Одним із способів вивчення індивідуальних або сімейних стратегій є метод реконструкції історії сім'ї та її стратегії в течение декількох поколінь в рамках мінливого соціального контексту.

Таким чином, біографії можуть бути об'єктом безпосереднього інтересу в рамках вивчення "концепції життя" (А.Шутце), конкретного життєвого досвіду людей, змін в течение життєвого циклу.

Вони можуть також використовуватися як інструмент психологічного аналізу при:

- аналізі мікропроцесов - тобто дослідження способу функ-ня психологічних механізмів в окремому просторі (сім'ї, локальної спільності, в'язниці і т.д.);
- аналізі процесів в тимчасовій протяжності, точніше в ретроспективі створення історичної динаміки розвитку, становлення і згасання психологічного явища;
- аналізі становлення індивідуальності та творчого розвитку особистості;
- аналізі нових зароджуються явищ на початковій стадії їх розвитку і тому ще НЕ мають широкого поширення в психологічній практиці;

- при аналізі кризових моментів як індивідуального (хвороба, смерть, розлучення), так і соціального оточення (Велика Депресія, війни, революції)
- при аналізі становлення ідентичності, особливо у випадках суперечливо впливу декількох ідентичностей.

В даний час він використовується всюди, де інтерес представляє отримана з перших рук інформація про індивідуальному досвіді - поступки, події, емоціях. Тому головним її джерелом в біографічних методі служать особисті документи: отримані в ході неструктурованого глибинного інтерв'ю історії життя, письмові автобіографії, щоденники, листи, сімейні архіви, фотографії тощо Сучасні біографічні техніки, побудовані на основі вивчення особистості в контексті історії та перспектив розвитку її індивідуального буття і взаємовідносин із "значущими іншими", спрямовані на реконструкцію життєвих програм і сценаріїв розвитку особистості. Аналізу піддають також просторові та часові характеристики організації ділового, сімейного, духовного життя особистості, взаємодію її з природним та соціальним середовищем.

Застосування біографічного методу передбачає отримання різномірної об'єктивної інформації, для чого використовуються різні форми автобіографічної методики: опитування, інтерв'ю, тести. Також необхідним є аналіз свідчень очевидців, дані отримуються під час бесіди та опитувань близьких людей, під час первинного аналізу спогадів сучасників. Також використовуються модифікації методу вивчення продуктів діяльності, коли проводиться контент-аналіз щоденників та листів, здійснюється побудова кривих продуктивності і діаграм життєвих вимірів активності особистості.

Інформаційний лист 3 Життєвий шлях і біографія особистості

Життєвий шлях особистості - комплексна проблема, яка може бути вирішена через накопичення і узагальнення знань, отриманих в історії, соціології, психології, етики, теорії виховання. Структура, основні моменти життєвого шляху змінюються від покоління до покоління, що тягне за собою відмінності в образі різних поколінь. Визначення особистості як сучасниці епохи і однолітки покоління вказує на залежність життєвого шляху від історичного часу, в якому живе людина. Незважаючи на ряд загальних моментів в біографіях сучасників життя кожного унікальна і в своїй неповторності служить одним із джерел індивідуальності людини.

Мікросередовище характеризується структурою обставин, номінально збігаються з обставинами макросередовища, що залежать від них, але не тотожних їм. На розвиток особистості впливає не стільки якої-небудь окремих фактор, скільки цілісний образ життя в мікросередовищі. Він відбивається в індивідуальному способі життя людей - образі дій в єдності і взаємопроникнення з об'єктивними умовами існування людини.

Індивідуальний спосіб життя стійкий. Однак в біографії людини є такі поворотні моменти, котрі викликають значні зміни в способі життя. Ці моменти - біографічні події. Події - основна "одиниця" будь-якого історичного процесу, в тому числі і біографії людини.

Події середовища - це істотна, дискретна зміна в обставинах розвитку, що сталася не з волі і не за ініціативою суб'єкта життя. Перерва в плавній течії життя обумовлений тут вторгненням різних зовнішніх сил в долю людини. Це можуть бути сили макросередовища, що залучають людини в кругообіг історичних подій. Різноманітні зміни в мікросередовищі складають цілий ряд пам'ятних віх в біографії окремих членів спільнот, наприклад, народження і смерть родичів в сімейному мікросередовищі. Нарешті, до подій середовища відносяться фатальні випадки - щасливі й нещасні - що відбуваються в житті

людини, разом порушують всі його плани і змінюють сформований спосіб життя.

Вчинки-події мають під собою основу в життєвих обставин, але визрівають в сфері переживань, у внутрішньому світі людини. Їх зміст зводиться до утвердження або заперечення будь-яких цінностей. Створення, відкриття, прийняття або, навпаки, відкидання цінностей становлять духовну біографію особистості, яка має свої вузлові моменти- події внутрішнього життя. Смісл **подій-вражень** полягає в тому, що під їх впливом відбувається стрибкоподібне зміна в сфері цінностей, в свою чергу веде до реальних вчинків, що перетворює кардинальним чином об'єктивним перебігом подій. Як правило, зміна в усвідомленні цінностей починається для особистості поволі, задовго до вирішального моменту. Грунт для подієвого враження буває вже підготовлена, а він тільки довершує приховану внутрішню роботу в душевному світі особистості.

Подія - момент життя, хоча може мати підготовчу фазу і тривалі наслідки. Подія відрізняється дискретністю, обмеженістю в часі в порівнянні з повільно еволюціонують обставинами життя. Наявність в біографіях подій різного типу обумовлено тим, що людина володіє не однією формою існування, а кількома. У біографії міститься не тільки історія статусів, ролей, суспільних відносин особистості, а й історія різноманітних діяльностей.

Розвиток особистості має свої фази і генетичні переходи між ними. Послідовність фаз становить тимчасову структуру життєвого шляху. Вона ускладнена багатомірністю життєвого шляху, перехрестям в ньому багатьох ліній розвитку, кожна з котрих має свою історію. Є своя історія у сімейного статусу, у соціальних ролей і зв'язків. Є історія трудової, навчальної, громадянської діяльності. Сукупність таких "вимірів" становить просторову структуру життєвого шляху.

Біографічні події мають об'єктивні наслідки і можуть за своїм походженням не залежати від людини, але в міру становлення особистості її роль у власній долі зростає.

Інформаційний лист 4. Життєписи і методологічні проблеми їх аналізу

При розгляді автобіографічного оповідання або життєпису дослідник змушений зважати на те, що в повсякденному житті людина не часто відчуває біографічний імпульс. Винятки становлять такі ритуальні моменти, як особисті або сімейні річниці (пам'ятні, круглі, ювілейні дати, дні народження, поминання), а також вимоги до людини в особливих ситуаціях "розкрити себе" (під час вступу на навчання, роботу, при перевірці особи в міліції і т.п.). Взагалі біографічний імпульс передбачає відкритість, довірливість, іскренність, зняття моральних заборон. Ці умови не завжди відрізняють обичайні відносини.

Але головне полягає в тому, що суть біографії як оповідання про життя вводить узагальнений, інтегральний образ "Я", хоча б пунктиром намічає ідентичність людини в цілому і виводить свідомість, мислення на особливий часовий горизонт - в макрочас людського життя.

Разом з тим дослідник біографій стикається з низкою методологічних проблем. Перш за все, це проблема об'єктивізму і конструктивізму в біографічному самоописі.

Важливий аспект теоретичних уявлень про ставлення особистості і навколишнього середовища виявляється в тому, що індивіди не просто відчувають зовнішні впливи (в сенсі недиференційованого освоєння), але інтерпретують і переробляють їх. Д. Гелен 1911р. запропонував у зв'язку з цим розрізнити три модусу інтеракції суб'єкта і середовища: засвоєння об'єктивно даного, виборче рух суб'єкта крізь соціально - структуроване поле, зміна або конструювання реальності вчинками.

Можна погодитися з тим, що в інтеракції суб'єкта і реальності задіяні всі три модусу, але в різному ступені і різним способом. Суб'єкт відноситься до реальності частково активно її перетворюючи, частково перебуваючи у виборчому пошуку, частково лише пасивно приймаючи цю реальність. Значення вибірковості в циклі життя особливо явно: дорослим в більшій мірі,

ніж дітям, доступний вибір умов життя і тим самим вибір контексту соціалізації (при виборі шлюбних партнерів, робочих місць проживання, заповнення дозвілля і т.п.). Але ту ж вибірковість потрібно розуміти як вбудовану в певні соціальні структури, де є не тільки простір для дій, але і такі феномени як примусу до дій і ціна свободи.

Розвиток біографічних досліджень і біографічного методу дозволяє встати на точку зору діючого суб'єкта і відтворити той світ, в якому він живе і який когнітивне конструює.

Досліджуючи життєпису людини важливо враховувати, що ми маємо справу не з соціальними закономірностями, а зі штучно створеними системами - так званими життєвими конструкціями. Таким чином, біографія - це своєрідний соціальний конструкт. Індивід конструює своє життя за допомогою культурних традицій, повсякденної і знаковою соціальної мікросистеми і пов'язаних з нею зразків орієнтації, а також структурних і поведінкових зразків.

Друга методологічна проблема при аналізі жізненопісаній - це проблема співвідношення індивідуального та колективного. Центральна соціальна функція біографій полягає у виробництві або концептуалізації безперервності життєвого шляху, що можливо при особливій модальності біографічного досвіду. Купуючи той чи інший життєвий досвід діючий суб'єкт розширює своє попереднє знання і підвищує свою готовність орієнтуватися в складних або несподіваних ситуаціях. Нашарування життєвих практик в біографії об'єктивує набувають соціальне значення індивідуальні життєві зразки (вдалих - невдалих кар'єр, шлюбів, міграції, стратегій виживання і т.д.), "віддаючи" їх в простір успадкованого соціального досвіду і змінюється соціального часу. Це процес перетворення суб'єктивного в інтрасуб'єктивне і далі в об'єктивувати в соціальність.

У понятті досвіду закладений подвійний часовий горизонт минулого і майбутнього. Досвід створює такі типізації, які одночасно закріплюють і "розбавляють" для застосування в майбутньому минулі фіксації подій. У подвійному горизонті минулого і майбутнього минуле мінливе, воно піддається

ре-інтерпретації в тій мірі, в якій це вимагає актуальна Я-концепція. Майбутнє набуває конкретних рис і тій мірі, в якій воно наповнює горизонт очікувань. Тим самим реінтерпретацію минулого і конкретне наповнення майбутнього є різними аспектами біографічної перспективи. Важливо відзначити, що її конструювання - заслуга не тільки індивіда, а похідне від сукупної діяльності багатьох індивідів, що отримало об'єктивовану форму соціальних біографічних схем.

Третя методологічна проблема, з якою стикається дослідник життєписів, - це проблема суб'єкта та учасника.

Життєписи мають виражену суб'єктну, особистісну складову. При цьому для оповідача характерна не повна тотожність зовні спостережуваного поведінки і внутрішніх смислів і мотивів. В.Дільтей зазначає, що переживання людини суб'єктивно достовірні, неповторні принципово, незагальнозначущі і принципово не об'єктивовані. Вирази, які помагає ця ж людина як автор оповідання об'єктивно достовірні (вони можуть бути зафіксовані), повторювані (наративи часто повторюються автором багаторазово в різних аудиторіях, загальнозначущі і відтворювані).

І все ж вони оповідають далеко не про всякому явище або дії. Багато повсякденні або звичні дії чи варті того, щоб про них рас-казати іншим людям, - адже слухачі можуть вже заздалегідь знати, що трапилося. Отже, історії повинні розповідати про ті події, які, по крайньому випадку, в меншій мірі передбачувані, очікуваними, тривіальні і для оповідача і для слухача, тобто вони повинні бути хоча б відносно "інтересними". І все ж історії раска-зиваються не просто для структурування і переосмислення власного життєвого досвіду, але і для передачі нашого особистого досвіду іншим. Крім цього, з їх допомогою реалізується одна з форм суб'єктивної обробки соціальної інформації. розповіді про подібні історії формулюють норми і цінності, на основі яких проводиться оцінка "відхиляються" форм поведінки. Розповідь про будь-якої історії є частковою реалізацією такої моделі,

пристосованої до даного випадку таким чином, щоб оповідання було комунікативно і соціально прийнятним.

Таким чином, розвиток біографічного методу, з одного боку, обумовлено розвитком постнекласичної наукової методології, а з іншого сприяло постановці і осмислення нових методологічних проблем.

Навчальне видання

Подшивалкіна Валентина Іванівна

БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ДИСЦИПЛІНИ ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
*для здобувачів спеціальності 053 « Психологія»
третього (доктор філософії) рівня вищої освіти*

Підп. до друку . Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 1.2 Тираж 20. Зам. № .
Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12
Тел. (048) 723-28-39.
E-mail: druk@onu.edu.ua